

YANI YAPON MUHBİRİ DERGİSİ'NİN 15. SAYISINA GÖRE JAPONYA'DA YAŞAYAN TATAR TÜRKLERİNİN TÜRKİYE'DEKİ HARF DEVRİMİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ

Hanife ALKAN ATAMAN*

ÖZET

Köklü bir yazılı kültüre sahip Türkler, özellikle Arap alfabesiyle pek çok eser ortaya koymuştur. Bunlardan sade dille oluşturulanların yanı sıra ağır dille yazılanların sayısı oldukça fazladır. Osmanlı'nın her döneminde konu edilen sade dil meselesi, birçok fikir hareketinin gündeme geldiği Tanzimat döneminde ciddi şekilde tartışılmıştır. Yıllarca sonuca bağlanamayan alfabe tartışmalarına son noktayı, Mustafa Kemal ve çalışma arkadaşları koymuştur. Türkiye'nin ilerlemesinin yegâne yolunu, milletin eğitimi olmasında gören Atatürk, öncelikle okuma yazma oranının artması gerektiğini, bu nedenle halkın kolay öğrenebileceği ve Türk diline uygun bir alfabe ihtiyacı duyulduğunu düşünmüştür. Araştırmalar sonucunda, en uygun alfabenin Latin alfabesi olduğu üzerinde karar kılınmış, Latin kökenli yeni Türk alfabesi 1 Kasım 1928'de meclisteki çoğunlukla kabul edilmiştir. Türkiye'deki alfabe değişikliği meselesi, diğer ülkelerin dikkatleri dışında kalmamıştır. Birçok ülke, konu hakkında çoğunlukla olumlu fikirlerini gazeteler vasıtasıyla belirtmiştir. Harf devrimi ile ilgili bir fikir de 1934 yılında Japonya'da Tatar Türklerince yayımlanan Yanı Yapon Muhbiri dergisinde bulunmaktadır. Bu çalışmada, Tatar Türklerinin Türkiye'deki harf devrimi ile ilgili görüşlerinin yer aldığı yazı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türk harf devrimi, Arap alfabesi, Latin alfabesi, Tatar Türkleri, Yanı Yapon Muhbiri.

OPINIONS OF TATAR TURKISH PEOPLE LIVING IN JAPAN ON ALPHABET REFORM IN TURKEY ACCORDING TO 15TH ISSUE OF JOURNAL OF YANI YAPON MUHBİRİ

ABSTRACT

Turkish people, who had a deep-rooted written culture put forward many works especially with the Arabic alphabet. Among these, the number of works written in a heavy language as well as those created in simple language is quite high. The problem of simple language, which had been brought up all periods of the Ottoman Empire, was discussed more seriously, especially during the Tanzimat period, when many intellectual movements were on the agenda. Mustafa Kemal Atatürk and his co-workers put an end point to the discussions of alphabet that could not be concluded for years. As a result of the researches, it was decided that the most appropriate alphabet was Latin alphabet, the new Turkish alphabet of Latin origin was adopted on 1 November 1928 with the decision of the majority in parliament. A matter alphabet changing in Turkey was no exception to the attention of other countries as well. Many countries expressed their especially positive opinions about the topic through newspapers. There is an idea of the alphabet reform in Turkey in journal of Yanı Yapon Muhbiri which was published in 1934 by Tatar Turkish people in Japan, too. In this study, it will be analyzed article including Tatars opinions about the case of alphabet reform in Turkey in this journal.

Keywords: Turkish alphabet reform, Arabic alphabet, Latin alphabet, Tatar Turkish people, Yanı Yapon Muhbiri.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 26.08.2019; Yayına Kabul Tarihi: 11.09.2019

* Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, SAMSUN;

ORCID: 0000-0003-4030-1142, E-posta:hanifealkan_24@hotmail.com

Giriş

Kaynaklara göre binlerce yıllık köklü bir kültüre sahip olan Türkler, tarihî süreçte geniş sahalara yayılarak çok sayıda büyük devlet ve medeniyet kurmuştur. Etkileşimde buldukları diğer toplumların ve kültürlerin vasıtasıyla farklı inançları benimsemiştir. VII. yüzyıl başlarından itibaren yazıyla iç içe oldukları düşünülen Türkler, yazı serüvenlerine Göktürk¹ alfabesiyle başlamışlar ve bu serüven Türkiye’de Latin alfabesi ile son bulmuştur. Bu büyük zaman dilimi içinde Türkler coğrafi, siyasi, sosyal koşulların etkisiyle Göktürk alfabesi haricinde Çin, Soğud, Uygur, Mani, Brahmi, Tibet, Süryani, Arap, Grek, Ermeni, İbrani ve Slav alfabesi gibi birbirinden farklı alfabeler kullanmıştır (Korkmaz 2009: 1470). Bunlardan Göktürk, Uygur, Arap, Latin ve Slav (Kiril) alfabeleri, Türklerce en çok kullanılanlardır. Diğerleri belli zamanlarda ve alanlarda, belli kişilerce sınırlı sayıda metinde tercih edilmiştir².

Türklerin kabul ettiği yazı sistemlerinden en uzun süre kullandıkları ve en fazla eser meydana getirdikleri alfabe, Arap alfabesidir. Türklerin yaklaşık olarak X. yüzyılda Karahanlı Devleti himayesinde Müslüman olmaları, Arap alfabesinin kullanımının yaygınlaşmasını sağlamıştır. Tarihî süreçte de neredeyse bütün Türk dünyasında, bu alfabe tercih edilmiş, çok sayıda eser ortaya konulmuştur (Ercilasun 1996: IX; Tekin 2015a: 136-137). Bunlardan ilki 1069’da yazılan *Kutadgu Bilig* (KB) ve ikincisi 1072-1073’te tamamlandığı bilinen *Dîvânu Lûgati’t-Türk* (DLT)’tür.

Arap alfabesi, sağdan sola doğru yazılır. Alfabede, büyük ya da küçük harf gibi herhangi bir ayırım yoktur. Harflerin baştaki, ortadaki ve sondaki şekilleri birbirinden farklıdır. Bazı harfler, kendilerinden sonra gelen harflerle bitişmez. Bu nedenle sözcüğü oluşturan harfler ayrı yazılır. Bu da kimi sözcüklerin zor algılanmasına yol açmaktadır.

Arap alfabesinde elif, vav ve ye harfleri gerektiğinde ünlü olarak kullanılmaktadır. Ünlü sayısının az olması, Türkçenin ünlülerinin yeterli derecede karşılanamamasına neden olmaktadır. Arapçada kısa ünlüler yazılmazken uzun ünlüler yazılır. Arapçadaki bu kesin kural, Türkçede daha esnek bir şekilde uygulanmış; tarihî süreçte bu keyfiyet dönemden döneme, kişiden kişiye her zaman değişiklik arz etmiştir. Söz gelimi, DLT’de Arap imlasına uygun olarak sadece uzun ünlüler yazılmış, kısa ünlüler yazıda gösterilmemiştir. Ancak KB’de, DLT’den farklı olarak sözcüklerin bütün ünlüleri gösterilmiş, böylece eski Uygur imla sistemi uygulanmıştır. Söz konusu yazım şekli, Çağataycada da devam ettirilmiş ve harekeye ihtiyaç duyulmamıştır. Anadolu’da Arap imla geleneği gereğince kısa ünlüler yazıda gösterilmemiş, uzun ünlüler elif, vav ve ye ile gösterilmiştir. Bu sistem Osmanlıca için de kurallaşmış ve Doğu Türkçesinin imla sisteminden ayrılmıştır (Tekin 1997: 77-78; Tekin 2015a: 123-125). Osmanlı Türkçesinin son dönemlerinde ise bütün ünlülerin yazılması konusunda bir temayül oluşmuş, ancak yaygınlaşmamıştır. Sadece doğru okuma kaygısı ile Batı dillerine ait az yaygın sözcüklerin ve kişi adlarının bütün ünlüleri gösterilmiştir (Tekin 1997: 74-75; Ergin 2002: 279; Ak 2006: 9).

Türkiye Türkleri, Arap harflerini 1928 yılına kadar kullanmış; bu yazıyı geliştirerek seçkin edebî örnekler vermiştir. Ancak Arap ve Türk dillerinin başka dil ailelerine mensup olması, ses ve gramer yapıları bakımından aralarında büyük farklılıkların bulunması

---

¹ Göktürk alfabesinin damgalardan ve şekillerden meydana geldiği ve Türklerin bu alfabeyi bulduğuna dair yaygın bir görüş vardır. *ko/ok* şeklinde okunan harfin oka, *ta/at* okunan harfin dağa (tag), *ve/ev* okunan harfin çadıra, *ya/ay* okunan harfin yaya, *se/es* okunan harfin ise süngüye benzemesi gibi örnekler, bu yoldaki görüşlere zemin oluşturmaktadır (Ergin 2002: 259).

² Türklerin kullandıkları alfabelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Tezcan 1991); (Ercilasun 1996); (Tekin 1997); (Şirin User 2006); (Tekin 2015); (Şen 2015).

özellikle Tanzimat dönemi aydınlarının kafalarını meşgul etmiş ve bu yazının ıslahı ya da değiştirilmesi konusunda çeşitli fikirler belirtilmiştir. Tanzimat dönemindeki tartışmalar, Cumhuriyet'in ilanından sonra da sürmüş ve nihayet Arap harfleri, Atatürk'ün ve TBMM'deki çoğunluğun kararıyla 1 Kasım 1928'de bırakılıp Latin esaslı yeni Türk alfabesi kabul edilmiştir. Yasa 3 Kasım 1928'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu değişim kararı birdenbire ortaya çıkmamış, üzerinde çok düşünülerek, bilimsel incelemeler ve tartışmalar yapılarak bir sonuca bağlanmıştır (Korkmaz 1963: 35-37; 2009: 1469). Türkiye Türkleri, tarihlerinde ilk kez, dinî inanç etkisi olmaksızın harf değişikliğine karar vermiştir. Latin harfleri bu nedenle önem arz etmektedir (Şirin User 2006: 365-366).

Latin temelli Türk alfabesi, Türklerin geçmişte kullandığı diğer alfabelerden farklı olarak soldan sağa doğru yazılır. Latin alfabesinin Türkçenin özelliğine uymayan /q/, /x/, /w/ sesleri alfabeye dâhil edilmemiş, Türk dilinin mahiyeti göz önünde bulundurularak çeşitli düzenlemelerle Latin alfabesinde olmayan /ç/, /ğ/, /j/, /ş/ gibi ünsüz ve /ı/, /ö/, /ü/ gibi ünlü harfler eklenmiştir. Böylece yeni Türk alfabesi 21'i ünsüz, 8'i ünlü olmak üzere 29 harften oluşmuştur. Yeni Türk imlasında, yazıda okunmayan ya da birden fazla ünsüzle gösterilen bir ses bulunmaz. Kalın sıradan okunan bazı ünsüzler, tek bir sesle karşılanır. Bu harflerin kalın ya da ince sıradan olup olmadıkları, yanlarındaki ünlünün kalın ya da ince sıradan olmasına bakılarak anlaşılır.

Latin alfabesiyle yazılmış en eski belgeler, MÖ VI-VII. yüzyıla aittir (Şirin User 2006: 366). Latin alfabesi ile Türkçe metinler, ilk kez XIV. yüzyıl başlarında Codex Cumanicus (Kuman Kodeksi-Kuman Elyazmaları Külliyyatı) adlı eserde kullanılmıştır. Bu eser, Aşağı Volga bölgesinde, Kumanlar (Kıpçak Türkleri) arasında Hristiyanlığı yaymaya çalışan misyonerlerin vaazlarında yer verilmek üzere çeviri dinî metinleri, duaları ve ilahileri içermektedir. Birçok sözcüğün bugünkü imlaları ile yazıldığı görülmektedir (Tekin 1997: 87; Tezcan 1991: 43). Bundan sonraki yüzyıllarda Batı'da Latin harfleri ile çok sayıda Türkçe metin yazılmıştır. Latin alfabesini kullanan ilk Türk toplulukları, Kafkasya ve Sibirya bölgesinde yaşayan Yakut ve Azerbaycan Türkleridir. Yakut Türkleri, öncelikle Kiril harflerini seçmiş; ancak daha sonra dilbilimci S. A. Novgorodov'un düzenlediği Latin alfabesini kullanmaya başlamıştır. Azerbaycan'da ise 1922 yılında Latin yazısını seçme girişimlerinde bulunulmuş, 1926'da gerçekleşen Bakü Türkoloji Kongresi'nden sonra bütün SSCB Türkleri bu akıma katılmıştır (Şirin User 2006: 365-366).

Türkiye'de Alfabenin Islahı ve Değişikliği Konusunda Yapılan Tartışmalar

Osmanlı Devleti'nin sınırları genişledikçe Arapça ve Farsçanın Türk diline etkileri artarak devam etmiş, bunun sonucunda Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşan "Osmanlıca" teşekkül etmiştir. "Osmanlıca" ya da "Osmanlı Türkçesi" konuşma dilini değil, yazı dilini ifade etmektedir (Tulum 1999: 421). Bu dille halkın anlayabileceği şekilde birçok metin yazılmışsa da devletin özellikle son dönemlerinde, halktan ziyade devlet yöneticileri ve aydın zümresinin kullanıp anlayabildiği eserlerin çoğunlukta olduğu söylenebilir. Bu nedenle, neredeyse sadece fiillerin Türkçe olduğu Arap harfli Osmanlıca birçok metinden özellikle medrese öğrenimi gören kişiler istifade edebilmiştir³. Devlet ve halk arasındaki sorunlar, mahalli yöneticiler tarafından çözüldüğünden halkın yönetici tabakanın kullandığı dili anlama zorunluluğu da olmamıştır (Kushner 1979: 173).

³ Medrese sistemini Selçuklular kurmuş olsa da Osmanlılar bu sistemi geliştirmiş ve toplumsal eğitimin temel unsuru hâline getirmiştir. Böylece Arapça ve Farsça, kültür alanında hâkim bir duruma geçmiştir (Tekeli-İlkin 1999: 11-18).

Türkçe; sanat, edebiyat ve yönetim alanında Farsça ve Arapçadan Selçuklular döneminde etkilenmeye başlamıştır. Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletleri yönetim dili olarak Farsçayı, bilim dili olarak Arapçayı kabul etmiştir. Selçukluların çoğunluğunu oluşturan Oğuzların Kâşgar, Balasagun ve Turfan gibi kültür merkezlerinden uzak olmaları, Türk hanedanlarının kolayca yabancı kültürü benimseyip Arapça eğitim veren medreseler inşa etmeleri ve klasik Acem şirini örnek alan şairleri korumaları; bu etkilenmenin nedeni olarak gösterilmiştir (Ercilasun 1999: 392)⁴. Bunun yanı sıra İslam uygarlığının dilinin Arapça olması, bilim dilinin Arapça olması sonucunu doğurmuştur. Arapçadan Türkçeye aktarılan eserler de bu dile hizmet etmiştir (Levend 1960: 12, 68).

Arap alfabesinin Türkçenin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaması sorununu aslında ilk olarak dile getiren, XVII. yüzyılda Kâtip Çelebi'dir (Arıkan 1990: 1-2). Sorun, Osmanlı'nın her döneminde güncelliğini korumuştur; ancak özellikle Tanzimat döneminde daha ciddi tartışmalar belirmiş, Meşrutiyet dönemlerinde ve Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki beş yılda bunlar artarak devam etmiştir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde görülen yenileşme hareketleri, dönem aydınlarının toplumun gelişimi ve kullanılan dil ile ilgili fikirleri ileri sürmesini sağlamıştır⁵. Özellikle Tanzimat döneminde aydınlar, bilgi birikimlerini ve fikirlerini bütün halka iletebilmek hevesine kapılmış, basın-yayın faaliyetlerine daha çok önem atfetmiştir. Böylece ülkedeki okuma yazma oranı, dil, eğitim ve kültür sorunları tartışılmaya başlamış, tartışmalar mevcut alfabe ve imla ile ilgili konuları gündeme getirmiştir (Tansel 1985: 223). Tanzimat aydınları, yazılanların halkın anlayabileceği şekilde sade bir dille oluşturulması gerektiğini düşünmüş, konuşma dili ile yazı dilini uyumlu hâle getirmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda halkın anlayamadığı "üst değişke" durumundaki saray dilini, "alt değişke" durumundaki halkın diliyle birleştirmeye gayret etmişlerdir (İmer 1976: 72; 1990: 141-145). Dönem aydınlarına göre bir kültürün korunması ve eldeki bilgi birikiminin gelecek kuşaklara aktarılması, ancak yazıyla gerçekleştirilebilir. Bu nedenle, yazının temel alındığı alfabenin mevcut dile uygunluğu önem arz etmektedir⁷.

Arap alfabesinin Türk dili için yetersiz olduğu düşüncesiyle ıslahı ve ıslah edilse de Türk dili için yine yeterli olamayacağı gerekçesiyle değiştirilmesi konularında birçok görüş ortaya atılmıştır. Konu ile ilgili ilk tartışmalar, 1851'de Ahmet Cevdet Paşa ile başlamıştır. 1862'de Münif Paşa, 1863'te Azerbaycanlı yazar Mirza Fethali Ahundov, harflerin ıslahı için bazı girişimlerde bulunmuş, ancak teklifler bir sonuca bağlanamamıştır (Ertem 1991: 97-98; Lewis 1999: 28). Bu dönemde Arap harflerinin ıslahı meselesi Ali Suavi, Hüseyin Cahit, Abdullah Cevdet, Cenap Şahabettin, Celal Nuri gibi aydın ve

⁴ İstanbul 1453'te II. Mehmet tarafından fethedildikten sonra saray, birçok İran şairini himayesi altına almıştır (Levend 1960: 12, 68).

⁵ Osmanlı toplumunda bilgili olmanın göstergesi, Arapça ve Farsça gramer kurallarını ve Müslüman yazarlarca kaleme alınmış eserleri bilmektir. Bu nedenle Osmanlı toplumunun geneli, İslam'ın esaslarını kaybetmek istememiş, yeni neslin de İslam'ın esaslarına uymalarını beklemiş, şeriata aykırı olarak değerlendirdikleri reformları reddetmiştir (Petrosyan 1994: 22-24).

⁶ Aynı dilin, birbirinden çok ayrı özellikler gösteren iki değişkesi olması durumuna "diglosia" denir. Bütün resmî işlerde ve yazılarda "üst değişke" (high variety); resmî olmayan durumlarda "alt değişke" (low variety) kullanılır. Duruma uygun değişkenin seçimi önem arz eder (İmer 1990: 141).

⁷ Arap alfabesi ve Arapça, fonetik ve gramatik yönden Türk diline uygulanabilecek bir yapıda değildir. Arap harfleri ile yazılan bir metinde bir sözcüğün ne olduğunun anlaşılması, hareke de kullanılmadığı takdirde, çoğu zaman bağlamın bilinmesini gerekli kılmıştır. Bahsi geçen belirsizlikler, özellikle bürokratik yazışmalarda, çoğu zaman yanlış anlamalara ve karışıklığa neden olmuştur. Matbaalarda da Arap harfli metinler basılırken harflerin dizimi çok zor olduğundan birçok sözcük yanlış yazılmıştır (Buluç 1991: 46; Lewis 1999: 27-28; Korkmaz 2009: 1471). Harflerin yazımının zorluğu, aynı zamanda telgrafın kullanılmasını zorlaştırmıştır (Avcı 2000: 116).

yazarlarca etraflıca ele alınmıştır. II. Abdülhamit döneminde, izlenen politikanın etkisiyle alfabe değişikliği ya da yeniliği yapılamamıştır (Tongul 2004: 105)⁸.

İkinci Meşrutiyet döneminde oluşan özgürlük ortamı, tartışmaların daha rahat bir zeminde gerçekleşmesini sağlamıştır. Fikirlerin yanı sıra yazı denemelerine de girişilmiş, her yazar, kendine göre bir yazım tekniği benimsemiştir. Özellikle basımının rahat olabilmesi için bütün seslerin ayrı yazılması hususunda girişimlerde bulunulmuştur. "Enver Paşa yazısı", "ordu elifbası" şeklinde adlandırılan bu yazı sistemi, daha zor okunduğu düşüncesiyle bir müddet sonra kendiliğinden bırakılmıştır (Lewis 1999: 29). Önceki dönemlerde, temeldeki bu iki görüşten harflerin ıslahı ile ilgili olan görüş, ağırlık kazansa da II. Meşrutiyet döneminin ilk beş yılında (1908-1913), alfabenin ıslahının umutsuz bir adım olduğu anlaşılmış ve değiştirilmesi ile ilgili fikirler daha yüksek sesle ifade edilmeye başlamıştır. Ancak Millî Mücadele döneminde savaşın etkisiyle konu ile ilgili herhangi bir gelişme kaydedilememiştir. Böylece güncelliğini her dönemde korumuş olan tartışmalar, Cumhuriyet döneminde daha da artmıştır (Korkmaz 2009: 1472-1473).

Neredeyse altmış yılı aşkın süredir üzerine düşünülen alfabe değişikliği meselesinin Mustafa Kemal Atatürk'ün ve yakınındakilerin girişimleriyle bir sonuca bağlandığı söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Atatürk, ülkenin refahı, muasır medeniyetler seviyesine hızla çıkması, Cumhuriyet'in bekası için birçok yenileşme hareketi yapmıştır. Bunların başında da eğitim ile ilgili adımlar gelmektedir. O'nun düşüncesine göre eğitim seviyesinin istenilen düzeye ulaşmasının en temel yolu, okuma yazma bilen kişilerin sayısının artmasıdır. Türk dili, var olan dillerin en zenginlerinden biridir. Bu nedenle ülkesini ve bağımsızlığını korumak isteyen her Türk'ün dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarması gerekmektedir (Lewis 1999: 42-43)⁹.

Atatürk, eğitimle ilgili önemli adımlar atmadan önce mevcut eğitim durumunu tespit etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki eğitimin durumuna bakıldığında, birçok eğitim kurumunun bulunduğu ve bu okulların birbirleri ile işbirliğinin olmadığı öğrenilmiştir. Ayrıca toplum içinde okul eğitimi yaygın değildir, eğitim öğretim faaliyetlerinden dar bir kesim yararlanmaktadır. Dolayısıyla okuma yazma oranı çok düşüktür. Eğitim öğretimde kullanılan yöntemler yetersizdir. Bu nedenle yeni kurulacak eğitim sistemi; Türkiye'nin bağımsızlığını koruyup yükseltecek, başarılı nesiller yetiştirmelidir. Toplumunu cehaletten kurtarmalı; bilgi ve ahlak düzeyini arttırmalı, milletin yeteneklerinin farkına varmasını sağlamalıdır (Dönmez 2009a: 205-206, 210).

Eğitim seviyesinin ve okuma yazma oranının artması, Türk dili için daha kolay öğrenilebilen ve Türkçeye daha kolay uyarlanabilecek bir alfabe gerekliliği kılınmıştır. Böylece üretilen yazılı eserler ve yayınlar sadece birkaç kişinin değil, ülkenin çoğunluğunun yararına kullanılacak, dünyada olup biten yenilikler daha rahat takip edilecektir (Akyüz 1992: 234).

Mustafa Kemal, aslında 1921-1928 yılları arasında özellikle eğitimle ve devletin yönetim şekli ile ilgili yaptığı inkılâplarla alfabe değişikliği konusunun altını beslemiştir (Lewis 1999: 32-33). Millî Mücadele dönemi gibi zor yıllarda bile eğitimin önemini göz

⁸ Abdülhamid'in Hatırat'ında, halkın büyük çoğunluğunun okuma yazma bilmemesini hâl-i hazırda kullanılan yazının öğrenilmesinin zor olmasına bağladığı, bunu çözmek için de Latin alfabesini kabul etmek gerektiğini söylediği yazılmaktadır (Sultan Abdülhamid 1984: 192).

⁹ Atatürk lise son sınıfta yaşadığı bir anısında, sınıfta tahtaya bir şey yazıldığını, bu metinde -dİr bildirme eki dışında Türkçe sözcüğün olmadığını ve oradakilerin bunun karşısında -dİr ekini belirterek "Türkçe 'dİrdır'dır." şeklinde Türkçe ile alay ettiklerini söylemiştir. Bu olay karşısında kendisiyle birlikte birkaç kişinin alay edenlerle tartıştığını ve kendisinin o gün Türkçeci olduğunu belirtmiştir (Tankut 1963:113).

ardı etmemiş ve 16 Temmuz 1921'de bir maarif kongresi toplamıştır. Eğitim ve alfabe ile ilgili tartışmalar sürerken Azerbaycan, 22 Temmuz 1922'de Latin esaslı yazıyı kabul etmiş, bu atılım Türkiye'deki ve Türkiye dışındaki Türk aydınlarını da hareketlendirmiştir (Ülkütaşır 1981: 42).

Atatürk harf devrimi ile ilgili düşüncelerini, girdiği ortamlarda uygun her fırsatta çevresiyle paylaşmış, ancak acele adımlar atmamıştır. Hatta mecliste uluslararası rakamların oy birliği ile kabul edildiği esnada bir üye, uluslararası harflerin de kabul edilip edilmeyeceğini sorduğunda hükümetin konuyu düşündüğü; ancak zamana ihtiyaç duyulduğu söylenmiştir (Lewis 1999: 32-33). Hükümetin bu temkinli davranışının altında, Kur'an-ı Kerim'in Arap alfabesiyle yazıldığı için Müslüman Türklerin bu alfabenin kutsiyetiyle ilgili hassasiyeti söz konusudur. Özellikle bazı çevreler, yüzyıllardır bu alfabe ile oluşturulmuş birçok edebî eserin alfabe değiştirildiğinde telef olacağı, yüzlerce yıllık kültüre sırt çevrileceği gibi düşüncelere sahiptir. Ayrıca ileriki bölümde üzerinde durulacağı üzere, kullanılan alfabenin toplumun ilerlemesine bir engel teşkil etmediği yönünde görüşler, özellikle Japonya örnek verilerek belirtilmiştir. Japonların geleneksel alfabelerini kullandıkları hâlde hızla modernleştikleri savunulmuştur (Korkmaz 1963: 38; Galanti 1995: 150-157). O nedenle, toplumu belirtilen düşüncelerden sıyrıp bu yeniliği kabul edebilecek bir düzeye getirmek için zamana ihtiyaç duyulmuştur (Eren 1991: 3-4).

Atatürk, Türk diline en uygun alfabenin bulunması yönünde faaliyet göstermek üzere Dil Encümeni ve Alfabe Komisyonu'nu kurmuştur. Vakti olduğu zaman Dil Encümeni'nin toplantılarına katılmıştır. Alfabe değişikliği konusunda her detay düşünülmüş ve incelenmiştir (Lewis 1999: 32-33). İncelemelerin sonunda Türk dili için en uygun alfabenin Latin alfabesi olduğunda karar kılınmış, Latin alfabesi Türk dilinin seslik özellikleri göz önünde bulundurularak Türkçeye uyarlanmıştır (Yenişan 2005: 3; Ortaylı 2013: 98-99).

Alfabe değişikliği ile ilgili yıllarca süren tartışmalar sonunda Mustafa Kemal, 9 Ağustos 1928'de Sarayburnu Parkı'nda yeni harflerin kabulüyle ilgili görüşlerini açıklamış, bu tarihten itibaren yeni alfabenin, % 90'ının okuma yazma bilmediği ülkesi üzerindeki etkisini görmek, onu öğretmek ve yaymak için "başöğretmen" olarak bizzat kendisi yurt gezilerine çıkmış, harfleri tanıtmıştır. Yeni Türk harfleri, meclisteki çoğunluğun kararı ile 1 Kasım 1928'de kabul edilmiş ve yeni Türk alfabesinin kabul edildiğini açıklayan 1353 sayılı kanun, 3 Kasım 1928'de Resmi Gazete'de yayımlanmıştır (Özerdim 1998: 15; Tongul 2004: 124, 129; Korkmaz 2009, 1474). Atatürk'ün Türk dilinin harfleriyle ilgili bu inkılâbı, diğer yenilik hareketleri ile karşılaştırıldığında üzerinde en uzun tartışılanı ve hazırlık dönemi en uzun süreni olmuştur.

Yeni harflerin ilanından sonra, ülkede adeta okuma yazma seferberliği düzenlenmiş, milletvekilleri kendi bölgelerinde halkı aydınlatmış, özellikle açılan Millet Mektepleri sayesinde yurdun her yerinden ve her kesiminden halka ulaşılmış, yeni harfler öğretilmeye çalışılmış ve çok kısa sürede de olumlu sonuçlar alınmıştır (Korkmaz 1992: 84-92). Yine okullarda ve resmî dairelerde, yeni Türk alfabesinin kullanımının zorunlu hâle geldiği ile ilgili de kanunlar düzenlenmiştir¹⁰. Bu süreçte harflerin kolay öğrenilmesi ve düzgün bir imlanın oluşturulmasına olanak sağlaması, devrimi takip eden birkaç yıl

¹⁰ Atatürk'ün bu yıllarda, gazetelerde eski ve yeni harfli metinlerin yan yana verilmesi yönündeki görüşleri reddetmesi, yeni harflerin kısa sürede herkesçe öğrenilmesi konusundaki kararlı tavrının bir göstergesidir. O, her iki yazı verildiğinde, eski yazıyı bilenlerin Latin harfli olan metni zaten okumayacaklarını, bunun da Latin harfli metinlerin yaygınlaşması yönünde engel teşkil edeceğini düşünmüştür (İnan 1998: 143).

içinde kitap basımı ve okuma yazma oranının oldukça artmasını sağlamıştır (Kocabaşoğlu 1991: 113-124; Sonnenhol 1997: 65; İnan 1998: 144; Kili 1998: 198; Dönmez 2009a: 205; Ortaylı 2013: 104).

Temel hatları ile özetlenmeye çalışılan Türk harf devrimi, konu ile ilgili yapılan çalışmalardan anlaşıldığı üzere bütün dünyada yankı uyandırmıştır. Türklerin harf değişikliği kararı, Batılı ülkelerin çoğunda olumlu karşılanmıştır. Bu ülkelerden biri, Amerika Birleşik Devletleri'dir. Harf devrimiyle ilgili Amerikan basınında olumlu yönde fikir beyan edenlerin çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır (Sarıkoyuncu Değerli 2009: 3). Yine diplomatik kaynaklardan ve gazetelerden öğrenildiğine göre Türklerin harf devrimi, Almanlar tarafından da yakından takip edilmiştir. Alman kaynakları, devrim sonrası doğabilmesi muhtemel sorunlar üzerinde durmuş; ancak birçoğu, değişiklik karşısında olumlu bir duruş sergilemiştir (Çalık-Baltaoğlu 2001: 282). İngiltere, İskandinavya, İsviçre, Fransa, Macaristan, Polonya, Romanya, Yugoslavya, Bulgaristan gibi ülkelerin çoğunun harf devriminden önce, konudan haberdar oldukları, devrim sürecini takip ettikleri ve bu devrimi olumlu karşıladıkları öğrenilmektedir. Yayımlanan yazılarda, çok sayıda ülkenin yazarının devrimin gerçekleşme süresinin daha uzun olacağını tahmin ettikleri; ancak sanılanın aksine kısa sürede duruma adapte olduğu belirtilmiştir (Şimşir 2008: 247-299; Yılmaz 2009: 422).

Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya gibi ülkelerde Mustafa Kemal'i savunanlar ya da onun karşısında olanlar şeklinde iki ayrı grup yer almıştır. Bunlardan Mustafa Kemal'e, dolayısıyla harf devrimine karşı olanların çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Hükümetlerin ise genellikle Atatürk karşıtı olanları destekledikleri öğrenilmektedir (Şimşir 2008: 299; Dönmez 2009b: 306, 308-309).

Türkiye dışındaki Türk devletleri 1926'da Azerbaycan'da gerçekleşen Türkoloji Kongresi'nde, Kiril harflerini bırakarak ortak bir Latin alfabesinde birleşme yolunda karar almıştır. O nedenle bu devletler, Türkiye'nin harf değişikliği adımını olumlu karşılamıştır. Böylece Türk dünyası, bu ortak yazı dili ile birbirinden haberdar olacak, iletişim kopuklukları giderilecektir (Korkmaz 2009: 1478-1479). Azerbaycan'da 1925 yılından beri kullanılan Latin alfabesi, tek yazı sistemi olarak tanınmıştır. Latin alfabesi Özbekistan ve Türkmenistan'da 1928'de, Tataristan'da 1930'da kabul edilmiştir. Ancak Sovyetler Birliği, kendi idaresi altındaki Türklerle Türkiye Türkleri arasındaki iletişim bağı koparmak için özellikle 1937'den sonra sırasıyla bu devletlerin Latin alfabesini bırakmaları yolunda baskı yapmış ve her birine, aralarında bazı farklılıklar olan Kiril alfabelerinin kullanımını zorunlu kılmıştır (Turan 1995: 210; Kaymaz 2006: 230; Şimşir 2008: 347-357). 1990'lı yıllarda ise ülkelerin bir kısmında Latin esaslı alfabe kabul edilmiştir. 1992'de Kırgızistan'da, 1993'te Türkmenistan'da, Gagavuz Yeri'nde, Kırım'da, Özbekistan'da; 1994'te Özbekistan-Karakalpak Özerk Cumhuriyeti'nde Latin harflerine resmen geçilmiştir (Barutçu Özönder 1999: 4).

Bu çalışmada üzerinde durulacak asıl konu, Tatar Türkleri tarafından 1931 yılından itibaren Japonya'da çıkarılmaya başlanan Yanı Yapon Muhbiri adlı dergide, Türklerin alfabe değiştirmesi ile ilgili yer alan görüşlerdir. Bu görüşlere yer vermeden önce Tatar Türklerinin Japonya'da yayın faaliyetlerine ve Yanı Yapon Muhbiri Dergisi'nin mahiyetine bakmak yararlı olacaktır.

Tatar Türklerinin Japonya'da Yayın Faaliyetleri ve Yanı Yapon Muhbiri Dergisi

İdil-Uralı Tatar Türkleri¹¹, XIX. yüzyılın son çeyreğinde ve XX. yüzyılın başlarında, bölgelerindeki iç karışıklıklardan dolayı dalga dalga Uzakdoğu'daki Çin-Mançurya, Japonya ve Kore gibi ülkelere göç etmiştir. En başta göçlerin yoğun olduğu şehir, özellikle Mançurya bölgesindeki Harbin olmuştur. Harbin, İdil-Ural Türkleri için ilk buluşma noktası hâlini almıştır. Bu şehirde aradan geçen zaman zarfında göçlerle birlikte ilkokulların da sayısı artmaya başlamış, açılan okullarda ders kitaplarının yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Boşluğu doldurmak üzere ilk adımı Harbin Cemiyeti atmıştır. Tatarların maddi durumları elvermediğinden kendilerine ait bir matbaa kurmak ya da kitap bastırmak gibi imkânları olmamıştır. Buna rağmen cemiyet vasıtasıyla en gerekli kitaplar, elde yazılarak ya da taş baskı usulüyle çoğaltılıp dağıtılmıştır. Söz konusu yol ile basılan Tatar ve Arap alfabeleri, okuma ve hesap kitapları, bir ölçüde ihtiyacı karşılamıştır. 1920 yılında *Yırak Şark* adlı dergi ile birlikte *Miñ Yıl Mescidi*, *Beyrem Nuri*, *Çatki* gibi halka gündelik olayları aktaran gazetelerin çıkarıldığı da görülmektedir. Böylece Uzakdoğu'da basın yayın faaliyetlerinin ilk örnekleri, bu şehirde gerçekleşmiştir (Tahir 1972: 47-49; 1975: 15-16).

1919'dan sonra Tatar Türklerinin en fazla göç ettiği bölgenin Japonya ve Japonya'nın özellikle Yokohama, Tokyo, Nagoya ve Kobe gibi şehirleri olduğu görülmektedir. Tatarların bu tercihinin nedenleri arasında, ülkedeki hayat şartlarının ve iş bulma potansiyelinin iyi olması yer almaktadır (Dündar 2003: 105; Saltık: 2011). Ayrıca 1894-1895 Çin-Japon ve 1904-1905 Rus-Japon Savaşlarından galibiyetle çıkan Japonya, bir anlamda gücünü tüm dünyaya kanıtlamış, bu durum Türklerin ve Müslümanların da dikkatini çekmiş, sempatisini kazandırmıştır (Dündar 2004: 82).

Japonlarla temas kurarak Tatar Türkleri ile Japonya arasındaki ilişkinin sağlanmasına öncü olan isim, İdil-Ural Türk'ü olan Abdürreşit İbrahim Efendi'dir. Abdürreşit İbrahim, bütün hayatını Müslüman Türk halklarının bağımsızlık savaşına adanmış bir mücadele adamıdır. Rusya'nın baskılarını arttırmasından sonra Osmanlı Devleti'nin desteğini almış, faaliyetlerini bu şekilde sürdürmüştür. Ancak II. Abdülhamid döneminde izlenen politika değişikliği, İbrahim'in Asya'da yükselen bir güç olan Japonya'ya yaklaşmasına neden olmuştur. Onun vasıtasıyla Japon yöneticiler, Rusya'daki Müslüman Türklerle daha yakın temaslar kurarak bölgede nüfuz kazanmaya çalışmıştır. Abdürreşit İbrahim'in öncülüğünde çok sayıda İdil-Ural Türk'ü, aileleriyle birlikte Japonya'ya gelmiş; Tokyo, Yokohama, Kobe ve Nagoya gibi şehirlere yerleşmiştir (Dündar 2004: 79-81).

Başkurt Türklerinden Muhammed Abdulhay Kurbanali'nin kendine bağlı bir grupla 1924 yılında Tokyo'ya gelişi, bölgedeki Tatar Türklerinin sayısının artmasına olanak vermiş ve Tatar Türkleri onun gelişinin etkisiyle daha fazla birlik içinde hareket etmeye özen göstermiştir (Dündar 2004: 79-81 82). Kültürel ve sosyal bağlarını güçlendirmek ve varlıklarını sürdürebilmek için her fırsatta bir araya gelerek millî benliklerini korumaya çalışmışlardır. Bölgedeki varlıklarını güçlendirdikten sonra özellikle Japon yetkililerin desteğiyle birbirleriyle daha fazla iletişim hâlinde olmak ve dünyaya da seslerini duyurabilmek amacıyla çeşitli cemiyetler kurmuşlar ve yayın faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Açtıkları matbaalarda kitaplar, dergi ve gazeteler basmışlardır (Dündar 2003: 104).

---

¹¹ Tatar Türkleri ele alacağımız dergideki yazılarda kendilerine "Türk Tatarlar" demiştir.

İlk Tatar okulu 1927 yılında Tokyo'da açılmış, ardından diğer okullar Kobe'de ve Nagoya'da eğitim öğretime başlamıştır. Buradaki ders kitabı ihtiyaçları da yine elle yazılarak ya da taş baskı yöntemiyle basılarak sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak ders kitapları dışındaki şiir, öykü, roman, tiyatro gibi türler ile dinî eserlerin bu basit yöntemle basılamayacağı düşünülmüştür. Bu noktada en iyi çare, Türkiye'de Arap harfleri bırakılıp Latin esaslı bir alfabe kabul edildiği için buradaki bir matbaadan Arap harflerini ve malzemelerini satın almak olmuştur. Alınan harfler, Tokyo Cemiyeti'nin başkanı olan Abdulhay Kurbanali ve birkaç öğretmen ile çalışılarak bir düzene sokulmuştur. Ardından matbaada nasıl baskı yapılacağı hususunu bilen kişilerden yardım alınmış, bunlar tamamlandıktan sonra ilk matbaa faaliyete geçirilerek birçok kitap ve dergi basılmaya başlamıştır (Tahir 1975: 16-17).

Bu matbaalardan Matbaâ-i İslâmiye, yine Japon üst düzey görevlilerin maddi ve manevi destekleriyle 1930'da Tokyo'da kurulmuştur. Matbaada, öncelikle Japonya'da yaşayan Türkler olmak üzere vatanlarından ayrılmak zorunda kalan Tatar Türklerinin dinî ve millî duygularını ayakta tutacak yayın faaliyetlerinde bulunmak amaçlanmıştır (Dündar 2003: 107; 2015: 215). Matbaanın işlerinin başında olan Kurbanali'nin Japonya'dan ayrılmak zorunda kalmasından sonra çeşitli anlaşmazlıklardan dolayı matbaa sahipsiz kalmış ve 1937'de matbaanın faaliyetleri durmuştur (Tahir 1975: 17). Ancak kısa zamana ve dönemin birçok maddi ve manevi imkânsızlıklarına rağmen bu bölgede azımsanmayacak kadar yayın faaliyeti yapıldığı söylenebilir (Tahir 1975: 18-19)¹².

Matbaâ-i İslâmiye'de basılanlardan biri de bu çalışmada yer verilecek olan *Yanı Yapon Muhbiri* adlı dergidir. Dergi, yayın hayatına 25 Mayıs 1931'de *Yapon Muhbiri* adı ile başlamış; ancak dört beş yayından sonra 1932'de *Yanı Yapon Muhbiri* adı ile faaliyet göstermeye devam etmiştir (Arat 1975: 14; Dündar 2003: 109). Dergide yazılanlar incelendiğinde, Japonya'da ve Japonya'ya bağlı bölgelerde yaşayan İdil-Ural Türkleri ve diğer Müslümanlarla ilgili güncel haberlere ve çeşitli bilgilere yer verildiği görülmektedir. Derginin çıkarılış amacının Müslümanlara Japonya'yı tanıtmak, Japonların ve Müslümanların kaynaşmasını sağlayarak medeni, iktisadi ve ticari ilişkiler kurmak olduğu belirtilmiştir. Buna göre de yazılanların büyük bir kısmında Japonya'yı öven ifadelerin olduğu göze çarpmaktadır. Böylece aslında Japonların hedefledikleri gibi İslam dünyasına Japonya propagandası yapılmıştır¹³. Dergi 1938'e kadar yayın hayatına devam etmiş, birçok ülkeye gönderilmiştir. 1938'de Kurbanali'nin siyasî bir kararla Japonlar tarafından yurtdışına sürülmesinden sonra faaliyetlerini sonlandırmıştır (Dündar 2003: 109; 2015: 216-217). *Yanı Yapon Muhbiri* dergisi, Uzak Doğu'daki Türk varlığı, Türk-Tatar tarihi, kültürü ve dili bakımından önemli bir kaynak olma özelliği taşımaktadır¹⁴.

¹² Konu ile ilgili Mahmut Tahir'in Kazan Dergisi'nde yer verdiği istatistikler, ekte yer almaktadır.

¹³ Japonya'nın Türkleri sınırları içine kabul etmesinin ve bu tür faaliyetlerini desteklemesinin nedeni, bazı derin yapıların teşvikine ve Tatar Türklerini Türk dünyası ve İslam âlemi için bir propaganda aracı olarak görmesine bağlanabilir. Böylece Tatar Türkleri vasıtasıyla Japonya, Türk-İslam dünyasında yeni bir çekim merkezi hâline gelecektir (Dündar 2015: 214-215; 2003: 107).

¹⁴ Abdürreşit İbrahim Efendi ve Abdulhay Kurbanali'nin Tokyo'da faaliyet gösterdikleri esnada, aslında Ruslar lehine çalıştıkları düşünüldüğünden özellikle Ayaz İshaki yanlısı bir grup Tatar Türk'ü tarafından eleştirildiği, hatta *Yanı Yapon Muhbiri* dergisinin de kapanması konusunda birçok şahısça isteklerde bulunduğu öğrenilmektedir. Japonya'nın Kobe şehrinde toplanan Nippon İdil-Ural Türk-Tatar kültür cemiyetleri, kongrenin sonuç bildirgesinde, Japon hükümetinden *Yanı Yapon Muhbiri* dergisinin Türk-Tatar milletinin gelişmesine karşı fikirler yaydığı, Japonları Türk-Tatarlardan soğutmaya çalıştıkları gerekçeleriyle Kurbanali ve Abdürreşit İbrahim yandaşlarının Japonya'daki İslam dünyasının saygınlığını azaltıcı faaliyetlerini engellemeleri istenmiştir (Özcan, 1997, s. 41-42). Bu iki liderle ilgili Türk basınına bir haber daha yansımıştır. Habere göre, Kurbanali ve Abdürreşit İbrahim Efendi'nin etrafındakilere, Türkiye Türklerinin o anda dinsiz olduklarını düşündükleri gerekçesiyle Japonya Deniz Akademisi'nde eğitim gören; ancak rahatsızlanıp vefat

Japonya'daki Tatar Türklerinin Müslüman Türk kimliğini iyi bir şekilde temsil ettikleri ve yaşadıkları yerlerde oldukça sempati kazandıkları söylenebilir. Tatar Türkleri, Türkiye ve Japonya arasında bir köprü vazifesi görmüş, 1953 yılından sonra da çoğunluğu Türk vatandaşlığına geçirilmiştir. Türk vatandaşlığını alan Tatar Türklerinin bir kısmı Türkiye, Finlandiya, Avustralya gibi ülkelere göçmeye başlamıştır (Dündar 2004: 86).

Yanı Yapon Muhbiri Dergisi'nde Türkiye'deki Harf Devrimi Üzerine Yer Alan Görüşler

İlgili yazı, derginin 15. sayısında yer almaktadır. 15. sayı kapaktaki bilgilerden anlaşıldığı üzere 1934'ün Mart ayında basılmıştır. Bu sayıda "Bağımsızlıkçılık ve Arabozuculuk", "Japonya'da İlaç Bitkileri", "Hayalî Kuvvetler", "İslamiyet Doğal Bir Dindir", "Arap Harflerini Bırakıp Latin Harflerini Kabul Etme", "Mançukuo İmparatorluğu ve İmparatorluğun Birinci İmparatoru", "İmparator Puyi Hazretleri", "Japonya'da Tekstil Ticareti", "Çin'de Durum" gibi güncel haberlerin ve bilgilerin anlatıldığı yazılar bulunmaktadır. Çalışma ile ilgili olan yazı, "Arap Harflerini Bırakıp Latin Harflerini Kabul Etme" başlığı altında, 23-32. sayfalar arasındadır¹⁵.

Yazının başında, Japon Muhbiri'nin 12. sayısında yer alan Şeyh Abdürreşit Kadı İbrahim Hazretleri'nin "El-Cihad" adlı yazısına göndermede bulunulmuştur. İlgili yazıda, Müslüman âleminin Avrupa Savaşı'nda çok kayıplar verdiği, söz konusu hadiselerin de İslam dünyası için çok utanç verici olduğunun ayetler ve hadisler örnek gösterilerek ifade edildiği belirtilmiş ve yazının bir kısmı paylaşılmıştır:

"Birinci Dünya Savaşı'nda Müslümanların pek çok hatası oldu. En önemli kişiler affedilemeyecek suçlar işledi. Eğer ibret gözü ile bakılsa, o hatalardan yüzlerimiz kızarırdı. Çok büyük bir zillete mahkûm olduk. Sadece kendimiz değil, mukaddes makamlar ve kiblemiz de hakarete maruz kaldı. Birçok mukaddes makamın ve İslam âdetlerinin bozulmasına, pek çok İslam âdetinin değişmesine meydan verildi. Âdeta bütün Müslümanlar, İslam dininin geleceğinden ümidini keser gibi bir hâle düştüler. Birbirlerine giyaben acıyarak herkes kendi hâlini ve kusurunu unuttu (23)¹⁶..."

Bahsi geçen yazının kısa; ancak insanın duygu dünyasını derinden etkileyen bir içeriğe sahip olduğu belirtilmiş, söylenenler üzerinde etraflıca düşünüldüğünde İslam dininin aslında cahilliği en alt merteye olarak saydığı ve Hak yolundan gitmeyenlerin önceki dönemlerde yaşamış toplumlarda olduğu gibi esir düşeceği ifade edilmiştir.

Yazının devamında, Rusya Müslümanları ile Türkiye Müslümanları karşılaştırılmış ve alfabe değiştirme konusundaki fikirler belirtilmiştir. Bu noktada Rusya Müslümanlarının mecburen; ancak Türkiye Müslümanlarının keyfi bir şekilde alfabe değiştirdiği ifade edilmiştir. Arap alfabesinin bırakılması ile birlikte daha önce bu harflerle okuyup yazanların Latin harfleri ile yazılanları okumaktan mahrum bırakıldığı, aynı şekilde yeni neslin de Latin harfleri ile okuyup yazabilseler de yüzyıllar boyunca Arap harfleri ile yazılan külliyatı okuma şansına sahip olamayacakları vurgulanmıştır:

"Muhterem üstat Reşit Efendi Hazretleri'nin bu makalesini okuduktan sonra Türkiye Müslümanları ile bizim Rusya

---

eden deniz subayı Şevket Cavit Bey'in cenaze törenine gitmemelerini salık vermişlerdir (Hâkimiyet-i Milliye, 14 Şubat 1934'ten aktaran; Özcan 1997: 42).

¹⁵ Söz konusu yazı Türkiye Türkçesine aktarılırken imla kurallarına uymayan yerler düzeltilmiştir.

¹⁶ Sayfa numaraları, sayfalardaki yazıların bitiminde belirtilmiştir.

Müslümanlarının aslında birbirine benzer eski topluluklar olduğu söyleyebilirim. Bundan önce, neredeyse yüzyıllar boyunca İslam dini ile birlikte düşünülen Arap harflerini, bizim Rusya Müslümanları bırakmak zorunda kaldılar. Bu milletler yüzyıllar boyunca, yani İslam dinini kabul ettiklerinden beri, atalarının kullandıkları Arap dilinden ve İslam dininden ayrı düşünülemez olan harfleri okudular, yazdılar; ancak (24) yirminci yüzyılın başında bütün dünyada çeşitli karışıklıklar başladığı için bu harfleri mecburen bıraktılar. Böyle olunca bu zamana kadar okuyup yazabilen milyonlarca insan, yeni kabul edilen Latin harfleri ile yazılan şeyleri okumaktan yoksun bırakılmış oldu. Bundan sonraki gelecek nesiller de atalarının yüzyıllarca Arap harfleri ile yazdığı eserleri okumaktan yoksun kalacaklar. Dünyada bundan daha büyük bir geri kalmışlık var mı?

Herkesçe malumdur ki bütün İslam âlemi, bu Arap harfleri ile yazılmış kitapları okur. Kitapların çoğu Arapça yazılır ve her millettten Müslüman, Arapçayı ilmî bir dil olarak görür. Bu nedenle Müslüman âleminde bu yazılanlar, kendi dilleri derecesinde anlaşılır. Türkiye'den başlayarak bütün İslam âlemi -Afrika'da olsun, Asya'da olsun, Avrupa'da olsun- bütün dünyada Arap harfleri ile yazılan kitapları okur. Çünkü bütün dünyada, değerli bütün kitaplar iki üç çeşit yazı sistemi ile yazılmıştır: Arap ve Latin harfi. Rusyalıların kendilerine mahsus Latin harflerine daha yakın olan harfleri ve eski Slav harfleri ile yazılmış kitapları olsa da onlar, Türkler gibi harflerini bırakmadılar. Asya halkının kendilerine (25) mahsus hiyeroglifleri ile yazılmış kitapları olduğu için onlar bununla yetindiler, ne kadar zor olsa da bırakmadılar ve değiştirmediler. Yahudilerin dilinde yazılmış kitapları saymıyorum ... Şimdi bu 1350 yıldan beri devam edegelen, bizim dinimizin temeli olan mukaddes Kelam-ı Şerifimizin yazıldığı ve dünyada da Müslümanların bu zamana kadar kullandığı Arap harflerini bırakıp tamamen farklı taraftan yazılan, şimdiye kadar bilinmeyen, biz Müslümanlar için tamamen yabancı olan Latin harflerini kabul etmeye niye ihtiyaç duyuldu? Bunu düşünüp anlayamıyorum!..

Bu, insanoğlunun gelişmesine engel olan bir durum desek, Arap harfleri bu zamana kadar gelişmeye hiç engel olmadı ve tarihte de böyle bir şey görülmedi ... Bundan önce buna İslam dini (Kur'an-ı Kerim) kendisi şahit, sonra tarih. Kur'an-ı Kerim ve İslam dini (26) dünyaya geldikten sonra 'Medeniyetin ve insanlığın karşısında yer aldı, medeniyetin ve insanlığın gelişmesine engel oldu.' demeye kimse cüret etmez, edemez. Çünkü İslam'ın ışığı bütün Asya, Afrika ve Adalar ile yetinmeyip Avrupa'ya kadar geçip İspanya'da ve başka yerlerde yüzyıllarca yanmaya devam etti...

Gerçekten Avrupa'da XIX. yüzyılın sonlarında bir dönem oldu ki İslamiyet gerilemeye başladı. Hristiyan misyonerler bu ayıbı, İslamiyet'e mal etmeye çalıştılar. Hatta Fransızların ulemasından Reinan denilen şahıs, bütün suçu İslam üstüne atıp bunu ispat etmeye çalışsa da ona Kur'an-ı Kerim'le karşı gelindi ve hadisler

gösterildi. Böylece İslam savunucularını kabul etmeye mecbur oldu ve onunla aynı görüşte olanlar da geri çekildiler. Bundan bir şey çıkmayacağını bildikleri için bu mesele kapandı, tamamen unutuldu. Ancak bu mesele, İslam'ın gelişmesini sağladı. Çünkü bundan sonra Avrupa'nın çok ünlü şahısları, meseleye büyük önem atfetti. Kur'an-ı Kerim ve hadislere müracaat edip, birçok tefsiri ayrıntılı inceleyip düşünerek İslam dinini kabul ettiler. Bundan sonra birçok yerde mescit ve (27) cami yaptırıldılar. İslam cemiyetleri açtılar ve bu doğrultuda çok sayıda gazete ve dergide yazı yazdılar. Şimdiye kadar İslam dinini anlamayanlar ve üzerinde düşünmeyenler, anladılar ve düşündüler. Herkesçe malumdur ki bundan sonra İngiltere'de, Kalküta'da, Cezayir'de ve başka yerlerde güzel güzel mescitler yaptılar. Ama bu yeni Müslümanlar da harf değiştirme gibi bir şeyden bahsetmediler. Yine herkesçe malumdur ki İslam dininde misyonerlik yoktur. Hristiyan misyonerleri arasında söylenti şeklinde 'İslam ateş ile yayıldı.' gibi bir söz olsa da bu yalandır. Kur'an'ın ve hadislerin anlamına bakıldığında, aklın uygun görmediği yalan habere kimse önem vermez, vermeyecek. Çünkü bu tarihte yok. Yalan bir haber. Din düşmanları tarafından çıkarılan yalan bir söz. Böyle bir dönemde, Müslümanlar kendi kendilerini geliştirir. İslam dinine mensup Türkler ve Rusya (SSCB)'da esir olan Türk Tatarlar, yüzyıllarca yararlandıkları Arap harfleri ile yazılı bütün defterleri, dağlar kadar kitap-(28)-ları göz ardı edip kendileri için yabancı olan, şimdiye kadar bilmedikleri ve görmedikleri Latin harflerini kabul ettiler. Hatta bundan sonra Arap harfleri ile yazmayı kesin bir şekilde yasakladılar. Böylece bütün İslam âleminde Arap harfleri ile yazılı dağlar kadar kitabı (bunların çoğu çok değerli kişilerce yazılmıştır) bıraktılar, bu kitapların menfaatlerine yaramadıklarını düşündüler. Şimdi bundan daha fazla bir yıkım olur mu, olma ihtimali var mı? Bu şimdiye kadar tarihte görülmeyen bir olay. Hâlbuki İslam milleti, bunu ele alarak muhterem Reşit Efendi Hazretleri'nin 'El-Cihad'da belirttiği üzere hiçbir şey söylemedi. Böyle önemli bir olay karşısında sessiz sedasız kalıyoruz. İslam dünyasında ikinci bir felaket!.. Demek ki biz Müslümanlar buna razıyız. Çünkü görüp, bilip hiçbir şey söylemiyoruz. Bu razı olmanın göstergesi..."

Yazar, Müslüman Türklerin Latin harflerini kabul etmeleri ile birlikte Arap harfleri ile yazılmış yüzlerce kitabı bir kenara itmiş olduklarını özellikle vurgulamıştır. Yazarın konu ile ilgili görüşünün benzeri, Türkiye'de Latin harflerinin kabulü ile ilgili yasa kabul edildiğinde bazı aydınlarca da ileri sürülmüştür. Derginin yazarı, kullanılan harflerin hiçbir toplumu geri bırakmadığını Japonya'yı örnek vererek anlatmak istemiştir:

"Yukarıda söylediğim gibi insanlığın gelişimine harfler engel olamaz ve olduğu da olmamıştır. Bu görüşümüzü desteklemek üzere Japon halkını örnek verebilir, bu duruma şahit gösterebiliriz. Bu millet ve büyük memleket, bütün insanoğlunun gözleri önünde elli altmış yıl içinde herkesçe anlaşıldığı üzere (29) bütün bilimlerde her yönden o kadar öne çıktı ki buna bütün bilim adamları hayret etti. Bunu kimse inkâr edemez. Hâlbuki onlar, değil harflerinde, yüzyıllardan

beri giyim kuşamlarında bile değişiklik yapmadılar. Kullandıkları harflerini de değiştirmediler ve değiştirtmediler. Çünkü bu harfler, onların gelişimine engel olmadı. Onlar harflerine rağmen öne çıkmaktalar ve gelişmekte. Bu millet, Avrupa'nın yüzyıllardan beri sahip olduğu bilim ve medeniyet seviyesine, bütün insanoğlunun gözleri önünde, elli altmış yıl içinde sahip oldu. Demek ki bir milletin bilim ve medeniyet yönünden iyi bir seviyeye ulaşması için dini, yani harfleri değiştirmesinin hiç gereği yokmuş, belki çalışkan olması şartmış. Çok çalışma konusunda Japon milleti, elli altmış yıl içinde en ön sıralara atladı, yani güçlü ülkeler arasına girdi. "Girdi" de değil, çağrıldı, davet edildi. Karşıdan bakıldığında Japonya, her yönden güçlü olduğu için büyük güçlü devletler, Japon Devleti'ni kendi aralarına almaya mecbur oldu. Çünkü Japonya, çalışkanlık, bilim, hüner ve medeniyet gibi olgulara sahipti. Bu durum özellikle bizim milletimiz ve İslam âlemi için önemli bir ibrettir (30).

Bizim görüşümüze göre harf ve özellikle imla değiştirme meselesinde Japon halkını örnek alıp birlik içinde çalışmak lazım. Çalışırken mukaddes Kur'an'ın ipine tutunup hep birlikte, bu birlik ipini kesmeden, hiçbir yere meyletmeden çalışmak, çalışmak, çalışmak lazım..."

Yazar, milletlerin hâl-i hazırda kullandığı alfabesini değiştirip başka bir alfabe kabul etmeleri konusundaki düşüncelerinden bahsettikten sonra imla hususuna da değinmiştir:

"İmla konusunda da bir iki söz söylemenin ve üzerinde düşünmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu meseleyi şimdi belli bir temele oturtmak gerekir, öğretmenler ile toplanıp güzel bir şekilde inceleyip düşünmek ve bir karara varmak lazım. Yoksa her şahsın, her öğretmenin kendine göre yazması mümkün değil. Buna kesin bir şekil vermek gerekli. Dilimizde kullanılan ve dilimize İslam dini ile birlikte giren 'farz, vacip, sünnet, rekât, secde' gibi Arapça sözcükleri ve 'Kur'an-ı Kerim' gibi Arapça şekilleri, alınan dilde nasıl yazılıyorsa kurallarına uygun bir şekilde bırakmak gerekli. Bu şekilde yapılır ve onaylanırsa, belli bir standart sağlanmış olur, bu şekilde devam eder ve bu mesele bırakılır, uzatılmamış olur, diye düşünüyorum (31)."

Sonuç

Yüzyıllar boyunca yazıyı etkin bir şekilde kullanan Türkler, özellikle kültürel etkileşimler sonucu birçok alfabe tanımıştır. Bu alfabelerin birçoğunun Türk dilinin seslik ve gramatik yapısına uygun olmadığı görülmektedir. Arap alfabesi, Türklerin kullandıkları alfabelerden en uzun ömürlü olanıdır. Bu alfabe ile sade ve ağır dile sahip çok sayıda eser meydana getirilmiştir. Ancak özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde arttığı gözlenen ağır dilli eserler, dönemin aydınlarınca eleştirilmiştir. Yazılanları halkın anlaması için dilin sadeleşmesi gerektiği yönündeki düşünceler, alfabenin ıslahı ya da değiştirilmesi konusundaki fikirleri de gündeme getirmiştir. Osmanlı Devleti yıkılıp yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulana kadar konu ile ilgili gelişme kaydedilememiştir. Bu döneme kadar olgunlaşan fikirler, Mustafa Kemal Atatürk'ün ve onunla aynı fikri paylaşılanların kararlı adımları ile bir sonuca bağlanmıştır. Mustafa Kemal, kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin

geleceğini, eğitilmiş nesillere bırakmak istemiştir. Devletin gelişmesi ve ilerlemesi için öncelikle milletin eğitim seviyesinin yükseltilmesi gerektiğini düşünmüştür. Okuma yazma oranının çok düşük olmasını ise Arap harflerinin zor öğrenilmesine bağlamıştır. Kültürel olgunlaşmayı dilin gelişmesine bağlı gören Atatürk, Türk dilinin geleceği için öğrenilmesi kolay, Türkçenin yapısına daha uygun bir alfabe hazırlanması üzerinde durmuştur. Yapılan birçok araştırma sonunda Türk diline en uygun alfabenin Latin alfabesi olduğu üzerinde karar kılınmış, bu alfabe bazı değişikliklerle Türkçeye uyarlanmıştır. Yeni Türk alfabesi, meclisteki çoğunluğun oluru ile 1 Kasım 1928'de ilan edilmiş, ilgili karar 3 Kasım 1928'de Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Türklerin alfabe değiştirmesi, diğer ülkelerin de gündemini meşgul etmiş, konu ile ilgili birçok görüş belirtilmiştir. Bu görüşlerden biri, Japonya'da 1920'li yıllardan beri yaşayan Tatar Türklerinininkidir. Tatar Türkleri, Japonya'nın çeşitli bölgelerine yerleşmiş ve kültürel olarak asimile olmama mücadelesi vermiştir. Müslümanlar vasıtasıyla bölgede sempati duyulan bir güç hâline gelmek gibi siyasi amaçlar güden Japonya'nın desteği, bu göç üzerinde etkilidir. Tatar Türkleri, özellikle Abdürreşit İbrahim Efendi ve Abdulhay Kurbanali önderliğinde bir araya gelmiş, pek çok imkânsızlığa rağmen önemli yayın faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu yayın faaliyetlerinden biri de 1931 yılında Yapon Muhbiri adı ile ilk sayısı basılan Yanı Yapon Muhbiri dergisidir. Dergide, Japonya'da ve Japonya'ya bağlı bölgelerde yaşayan İdil-Ural Türkleri ve diğer Müslümanlarla ilgili güncel haberlere ve çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Yazılarda, genellikle Japonya'yı ve Japon halkını öven değerlendirmelerde bulunduğu görülmektedir. Bu durumun Tatarları ülkeye kabul eden ve birçok faaliyetlerini destekleyen Japonya'ya yönelik şükran göstergesi olduğu açıktır.

Derginin 15. sayısında, "Arap Harflerini Bırakıp Latin Harflerini Kabul Etme" başlığı altında, Tatar bir yazarın Türkiye Türklerinin alfabe değişikliği ile ilgili görüşleri belirtilmiştir. Yazara göre kullanılan alfabeler, toplumların gelişmeleri yönünde olumsuz bir etkiye sahip değildir. Gelişme gayesiyle yola çıkan milletlerin kullandıkları alfabeleri değiştirme yönündeki girişimleri, boşuna bir çabadır. Bu minvalde, derginin diğer yazılarında da görüldüğü üzere, Japonlardan övgüyle bahsedilmiş, Japonların çok çalışmaları sayesinde kısa bir sürede ileri ülkelerin seviyesine ulaştıkları ve gelişim basamaklarını tırmanırken alfabe değiştirmeyi akıllarından geçirmedikleri vurgulanmıştır. Türklerin söz konusu değişiklik adımları, yüzyıllar boyunca kaleme alınmış birçok önemli eserin yeni nesillerce bilinmeyeceği ve Arap alfabesi ile okuyup yazabilen neslin de yeni harflerle yazılacakları okuyup anlayamayacağı gerekçeleri ile eleştirilmiştir. Bu değişikliğin özellikle İslami düşünceye zarar verdiği ve bu harflerle okuyup yazan Türk halkları ile iletişim kopukluğuna neden olacağı üzerinde durulmuştur. Arap harflerinin İslamiyet'ten ayrı düşünülmemeyeceği vurgusu yapılmış, Türkiye'de gerçekleşen harf devriminin bütün İslam dünyasını ilgilendiren bir mesele olduğu; ancak bu duruma Müslüman devletlerden herhangi bir tepki gelmediği belirtilmiştir. Müslümanların başına gelen birçok üzücü olayın, İslam âleminin bu tepkisizliğinin sonucu olduğu ileri sürülmüştür. Yazının içeriğinden anlaşıldığı üzere alfabelerin, dillerin yapısı ile uygunluğu, toplumun bu harfleri öğrenme yönünde yaşadığı zorluklar gibi konularla ilgilenilmediği söylenebilir. Bunun yanı sıra ele alınan yazıda, 1926'da Bakü'de gerçekleşen kurultayda, bütün Türk topluluklarının Latin alfabesi kullanmaları yönündeki aldığı karardan bahsedilmemesi dikkate değerdir. Japonya'da yaşayan Tatar Türklerinin bu karardan haberdar olmamaları söz konusu olamaz. Ancak alfabe değişikliği meselesinde sadece Türkiye'deki değişiklik eleştirilmiş, Bakü'de alınan ilgili karar gündeme alınmamıştır.

Uzakdoğu'daki Türklerin varlığı ve kültürel faaliyetleri ile ilgili yapılan sınırlı sayıdaki çalışmadan, Tatar Türkleri arasında görüş ayrılıkları ve gruplaşmalar olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Ayaz İshaki taraftarlarının, Tatar Türkleri üzerinde büyük etkileri olan Abdürreşit İbrahim Efendi ve Abdulhay Kurbanali gibi iki liderle ilgili Rus yönetiminin yandaşları oldukları ve Tatarların gelişimleri hususunda olumsuz girişimlerde buldukları yönünde görüşler ileri sürerek onlara karşı olumsuz düşünceler besledikleri öğrenilmektedir. Ayrıca bu kişiler, Yanı Yapon Muhbiri dergisi gibi yayın organlarının da faaliyetlerinin sonlandırılması konusunda Japon hükümetine istekte bulunmuştur. Gerçekten de 1938 yılında, Kurbanali Japonya dışına sürülmüş ve Yanı Yapon Muhbiri dergisinin faaliyetleri durdurulmuştur. Dönemin fikir ayrılıklarına rağmen bu dergi birçok ülkeye gönderilmiş, çok sayıda aboneye sahip olmuştur. Derginin içerdiği yazıların Uzakdoğu'daki Türk varlığı, Türk dili ve kültürü ile ilgili fikirler vermesi bakımından önemli olduğu ise yadsınamaz bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Yahya (1992). "Atatürk'ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Ankara. VIII/23: 233-239.
- "Arap Harflerini Bırakıp Latin Harflerini Kabul Etme" (1934). *Yanı Yapon Muhbiri Dergisi*. Tokyo.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1975). "Kazan Türklerinde Perodik Matbuat". *Kazan*. XVI/5: 7-15.
- ARIKAN, Zeki (1990). "Latin Harfleri". *Atatürk Yolu*. II/5: 1-19.
- AVCI, Cemal (2000). *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinin Yapı ve Faaliyetleri (1927-1931)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- BARUTÇU ÖZÖNDER, Sema (1999). "Yeni Bir Sosyal-Siyasi Çerçevenin Çiziminde Dil ve Alfabenin Yeri". *Atatürk'ün Harf Devrimi ve Türk Dünyasına Yansımaları Sempozyumu* (27 Ekim 1998). Trabzon, 1-7.
- BULUÇ, Saadettin (1991). "Osmanlı Devrinde Alfabe Tartışmaları". *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*. 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi: 45-48.
- ÇALIK, Ramazan - Ali Galip BALTAOĞLU (2001). "Alman Kaynaklarında Türk Harf İnkılâbı ve Yankıları". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 27-28: 263-283.
- DÖNMEZ, Cengiz (2009a). "Harf İnkılâbı ve Eğitim". *80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu*. Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları Tarihi Enstitüsü: 205-235.
- DÖNMEZ, Cengiz (2009b). *Tarihî Gerçekleriyle Harf İnkılâbı ve Kazanımları*. 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- DÜNDAR, A. Merthan (2003). "Uzak Doğu'da İdil-Ural Türklerinin Yayın Faaliyetleri ve Tokyo Mahâllesi-i İslâmiye Matbaası". *Türkoloji Dergisi*. Ankara, XVI/2: 103-116.
- DÜNDAR, A. Merthan (2004). "Japonya Türk-Tatar Diasporası". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* I/1: 75-89.

- DÜNDAR, A. Merthan (2015). "İdil-Ural Türk-Tatarlarının Japonya'daki Yayın Faaliyetleri: Yeni Yapon Muhbiri Dergisi". *İdil - Ural Tarihi Sempozyumu 1. Cilt Türkçe Metinler*. (hzl. İlyas Kemaloğlu). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi: 213-219.
- EHMETYANOV, Rifkat vd. (2014). *Türkçe-Tatarca Sözlük*. (hzl. Mustafa Öner). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (1999). "Osmanlı Türkçesi". *Osmanlı*. (ed. Güler Eren). C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 391-399.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (1996). *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri*. 5. Baskı. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- EREN, Hasan (1991). "Dilde Birlik, Yazıda Birlik". *Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 3-10.
- ERGİN, Muharrem (2002). "Türklerde Yazı ve Alfabeler". *Türk Dünyası El Kitabı Dil-Kültür-Sanat*. C. 2, 3. Baskı. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 259-290.
- ERTEM, Rekin (1991). *Elifbe'den Alfabe'ye Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İMER, Kamile (1976). *Dilde Gelişme ve Sadeleşme Açısından Türk Dil Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İMER, Kamile (1990). *Dil ve Toplum*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- İNAN, Afet (1998). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KAYMAZ, Zeki (2006). "Türk Dünyası ve Ortak İletişim Dili Sorunu". *Türkçenin Çağdaş Sorunları*. (ed. Gürer Gülsevin-Erdoğan Boz), 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi: 225-236.
- KİLİ, Suna (1998). *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*. Ankara: İş Bankası Yayınları.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur (1991). "Harf Devriminin Eğitim ve Kültür Yaşamımız Üzerindeki Kimi Etkilerine Dair Gözlemler". *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*. 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi: 113-124.
- KORKMAZ, Zeynep (2009). "Alfabe Devriminin Türk Toplumunu Üzerindeki Sosyal ve Kültürel Etkileri". *Turkish Studies*. IV/3: 1469-1480.
- KORKMAZ, Zeynep (1992). *Atatürk ve Türk Dili (Belgeler)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (1963). *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- KUSHNER, David (1979). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876-1908)*. İstanbul: Kervan Yayınları.
- LEVEND, Agah Sırrı (1960). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ORTAYLI, İlber (2013). "Harf Devrimi Üzerine Bir Değerlendirme". *Gelenekten Geleceğe*. 7. Baskı. İstanbul: Ufuk Kitapları: 97-106.

- ÖNER, Mustafa (2015). *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*. 2. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZCAN, Ömer (1997). "Uzakdoğu'da İdil-Urallıların Varlık Mücadelesi". *Toplumsal Tarih*. VIII/48: 39-43.
- PETROSYAN, İ. Ye. (1994). "XIX. Asır Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform Hareketi: Gelenekler ve Yenilikler". *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu* (31 Ekim-3 Kasım 1989). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi: 21-25.
- SABİROV, P. A. (2008). *Tatarsko-Russkiy Polniy Uçebniy Slovar*. Kazan: Tatarname.
- SARIKOYUNCU DEĞERLİ, Esra (2009). "Amerikan Basımında Türk Harf ve Dil Devrimi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 23: 1-5.
- SONNENHOL, Gustav Adolf (1997). "Günümüzde Atatürk Kültür Devrimi ve Gelişim". *Mustafa Kemal Atatürk 1881-1981*. (çev. Murat Ünlü). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları: 61-78.
- Sultan Abdülhamid (1984). *Siyasi Hatıratım*. 4. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ŞEN, Serkan (2015). *Eski Uygur Türkçesi Dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- ŞİMŞİR, Bilal (2008). *Türk Yazı Devrimi*. 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ŞİRİN USER, Hatice (2006). *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*. Ankara: Bilge Kültür Sanat.
- TANKUT, Hasan Reşit (1963). "Atatürk'ün Dil Çalışmaları". *Atatürk ve Türk Dili*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 111-136.
- TANSEL, Fevziye Abdullah (1953). "Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler (1862-1884)". *Bellekten*. XVII/66: 223-249.
- TEKİN, Şinasi (2015a). "Eski Türk Yazı Dillerinin Özellikleri Üzerine Düşünceler ve Bunların Teşekkülü ile Türk Siyasi Birlikleri Arasındaki İlişkiler". *İstikakçının Köşesi*. 2. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları: 112-138.
- TEKİN, Şinasi (2015b). "Türklerin Kullandıkları Alfabeler Hakkında Eski Dilin Rüzgariyle Birkaç Söz". *İstikakçının Köşesi*. 2. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları: 79-84.
- TEKİN, Talat (1997). *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*. Ankara: Simurg Yayınları.
- TEZCAN, Semih (1991). "Türklerde Yazı Kültürünün Başlangıcı ve Gelişimi". *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*. 2. Baskı. Ankara, 39-43.
- TONGUL, Neriman (2004). "Türk Harf İnkılâbı". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 33-34: 103-130.
- TULUM, Mertol (1999). "Osmanlı Türkçesi". *Osmanlı*. (ed. Güler Eren), C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 421-430.
- TURAN, Şerafettin (1995). *Türk Devrim Tarihi; Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir (1981). *Atatürk ve Harf Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YENİŞAN, Ayşe (2005). *Tarih Boyutu İçinde Alfabe Sorunu ve Türk Harf Devrimi (1839-1929)*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

YILMAZ, Mustafa (2009). "İngiliz Kamuoyu ve Harf İnkılâbı". *80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu*. Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları Tarihi Enstitüsü: 422-426.

İnternet Kaynakları

GALANTİ, Avram (1995). "Arap Harfleri Terakkimize Mani Değildir". *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları*. (hzl. Hüseyin Yorulmaz). İstanbul: Kitabevi Yayınları. (Erişim Tarihi: 09.07.2019).

<https://archive.org/details/ArapHarfleriTerakkimizeManiDeildir2>

LEWIS, Geoffrey (1999). *The Turkish Language Reform-A Catastrophic Success*. Oxford University Press. (Erişim Tarihi: 04.07.2019).

https://www.academia.edu/34052124/Geoffrey_Lewis_The_Turkish_Language_Reform_A_Catastrophic_Success

ÖZERDİM, Sami N. (1998). *Yazı Devriminin Öyküsü*. Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık. (Erişim Tarihi: 08.07.2019).

<http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/kitap/ozerdim.pdf>

SALTİK, Ekrem (2011). "Uzakdoğu'da Bir Varoluş Mücadelesi: Türk Tatarlarının Bilinmeyen Hikayesi". *Yedikita Dergisi*. 29. (Erişim Tarihi: 04.07.2019).

<http://gizlenentarihimiz.blogspot.com/2011/01/uzakdoguda-bir-varolus-mucadelesi-turk.html>

TAHİR, Mahmut (1971-72). "Uzak Doğu'da Neşriyat Faaliyetlerimiz". *Kazan*. V: 47-49. (Erişim Tarihi: 12.07.2019).

<http://www.kazankultur.org/kazan-dergisi>

TAHİR, Mahmut (1975). "Tokyo'da Matbaa-i İslamiye". *Kazan*. XVI/5: 15-20. (Erişim Tarihi: 12.07.2019). <http://www.kazankultur.org/kazan-dergisi>

TEKELİ, İlhan - Selim İLKİN (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*. 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. (Erişim Tarihi: 09.07.2019).

https://www.academia.edu/30991536/Osmanli%20Imparatorlu%C4%B1_%20B0mparatorlu%C4%9Funda_E%20Fitim_ve_Bilgi_%20C3%9Cretim_Sisteminin_Olu%C5%9Fumu_ve_D%20C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm%C3%BC

EKLER

Ek 1: Yanı Yapon Muhbiri Dergisi'nin 15. sayısının kapağı

Tokyo'da basılıp çıkan kitaplar:

<i>Kitabın ismi:</i>	<i>Basım tarihi:</i>	<i>Sayfa:</i>	<i>Fiatı (Yen)</i>
<i>Kur'an</i>	1934	578	5 ve 3 yen
<i>Heftiyet şerif</i>	1931	174	
<i>İman şart</i>	1934	34	
<i>Tarih-i enbiya</i>	1931	39	
<i>Akâid</i>	1930	30	50 sen
<i>Taharet</i>	1930	29	50 sen
<i>Namaz</i>	1930	48	60 sen
<i>Cemagat</i>	1930	44	60 sen
<i>Ruza, zekât hac</i>	1931	10	25 sen
<i>Magalim Şerigiye</i>	1934	77	
<i>Mufassal ilmi hal</i>	1933	350	2 yen 50 sen
<i>Mufassal ilmi hal</i>	1933	165	2 yen
<i>Hala sad el-musaîl</i>	1937		
<i>Muhammed Aleyselem tarihi</i>	1930	13	25 sen
<i>Bedâvam şerif kitabı</i>	1934	15	
<i>Çuvanıç (Abdullah Tukay'ın şüirleri)</i>	1930	15	25 sen
<i>Abdullah Tukay mecmua asarı (beş cilt)</i>	1933	647	5 yen 90 sen
<i>Millî şigırlar</i>	1936	24	
<i>Dört hikâye</i>	1931	83	
<i>Notaga salıngan şigırlar</i>	1930	12	30 sen
<i>Tarihi Türk - Tatar resimleri</i>		8 resim	30 sen

<i>Ismail Gaspıralı resmi</i>		<i>1 resim</i>	<i>10 sen</i>
<i>Tokyo'da mektep, Islâmiye ve matbaa islâmiye resimleri</i>		<i>3 resim</i>	<i>15 sen</i>
<i>Şamail-Kelime-i şahadet (duvar için)</i>			<i>1 yen</i>
<i>Şemal- "Men sabır zafer" (duvar için)</i>			<i>1 yen</i>
<i>Resimler mecmuası</i>			
<i>Tokyo mektep hatırası</i>	<i>1937</i>	<i>28 s. 63 resim</i>	
<i>Namaz hocası</i>	<i>1942</i>	<i>28</i>	
<i>Fezaiz</i>	<i>1936</i>	<i>53</i>	
<i>Tatar nâhvi</i>	<i>1935</i>	<i>77</i>	
<i>Balalar bülegi</i>	<i>1933</i>	<i>22</i>	
<i>Şiğir kisekleri</i>	<i>1933</i>	<i>4</i>	<i>10 sen</i>
<i>Ahr zaman kitabı</i>	<i>1934</i>	<i>15</i>	
<i>Kur'an tefsiri</i>	<i>1949</i>	<i>460</i>	
<i>Islâm tarihi</i>	<i>1932</i>	<i>126</i>	
<i>Yapun muhribi — mecmua</i>		<i>50 kadar sayı</i>	
<i>İğlan-ı hakikat — Gazete</i>		<i>— 4-5 sayı</i>	
<i>Tatarça uku</i>	<i>1933</i>	<i>68 s.</i>	
<i>Tatarça sarf</i>	<i>1935</i>	<i>80 s.</i>	<i>70 sen</i>
<i>Mevlûd kitabı</i>	<i>1931</i>	<i>47 s.</i>	
<i>Yıllık takvimler</i>			

Ek 2: Tokyo'da basılan kitaplar